

«...Με Ευθύνη και Χρέος...»: Θεατρικό Αναλόγιο βασισμένο στο έργο του Ν Καζαντζάκη

Καλαθάκη Μ¹., Παπαστεφανάκη Α²., Παντελάκη Ε.³

¹Σχολική Σύμβουλος Καθηγητών Φυσικών Επιστημών Δυτικής Κρήτης, kalathakimaria.edu@gmail.com

²Καθηγήτρια στο Λύκειο Μελεσών Κρήτης annapastefanaki@gmail.com

³Καθηγήτρια στο Λύκειο Αρχανών, elangpantelaki34@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σύμφωνα με τη Χάρτα της Γης (Earth Charter, 2000), χρειαζόμαστε επείγοντως ένα κοινό όραμα των βασικών αξιών για να αποτελέσουν τη βάση της ηθικής του νέου κόσμου που αναδύεται. Η ηθική, και μάλιστα η περιβαλλοντική ηθική, σε μια παιδαγωγική αναζήτηση της αιεφόρου σχολικής ηγεσίας με αξιοπρέπεια και ευθύνη στα σχολεία της Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης, αναζήτησε στο έργο του Ν Καζαντζάκη θέματα, ευθύνης, χρέους, καθήκοντος, αρετής και αξιοπρέπειας, θέματα με τα οποία καταπιάστηκαν οι συμμετέχοντες τις τρεις μέρες της Συνδιάσκεψης. Μέσα από το Θεατρικό Αναλόγιο, με ευχάριστη διάθεση και σοβαρό σκηνικό προβληματισμό, οι συμμετέχοντες, μέσα από τις εικόνες που δημιουργούσαν τα κείμενα, μέσα από συμβολισμούς και αλληγορίες, βοηθήθηκαν στη συνειδητοποίηση του κοινωνικού γίνεσθαι της εποχής του Ν Καζαντζάκη, στην ψυχική και πνευματική ανάταση που ωθούν οι δεύτερες και τρίτες σκέψεις στα ακούσματα των αναγνώσεων των αποσπασμάτων, στη συνειδητοποίηση της *Ευθύνης που έχει ο καθένας μας που δεν κυβερνά πια μονάχα τη μικρή ασήμαντη ύπαρξή του. Είναι μια ζαριά όπου για μια στιγμή παίζεται η μοίρα του σογιού του.*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2000) αναφέρεται στην Αξιοπρέπεια, την Ελευθερία, την Ισότητα, την Αλληλεγγύη και τη Δικαιοσύνη, αξίες που πρέπει να διέπουν τους ευρωπαίους πολίτες. Βασικός σκοπός της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη είναι να δημιουργήσει Ενεργούς Πολίτες. Η Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία είναι πολιτική και ο πολιτικός εγγραμματισμός αποτελεί βασικό της πυρήνα, που αναπτύσσεται πάνω σε πέντε βασικούς άξονες προβληματισμού. Οι άξονες αυτοί είναι οι πόροι και παραγωγή, η κατανομή και ανακατανομή, η εξουσία και λήψη αποφάσεων, η κοινωνική οργάνωση, η κουλτούρα και η ιδεολογία (Φλογαΐτη, 2006). Ο αγώνας των εκπαιδευτικών, όλων των κοινωνιών είναι συνεχής για την πρόοδο και την εξασφάλιση της ειρήνης, της ποιότητας της ζωής. Αυτό τον αγώνα ο Καζαντζάκης περιέγραψε πολλές φορές στα βιβλία του. *Που πάμε; Μη ρωτάς! Ανέβαινε, κατέβαινε. Δεν υπάρχει αρχή, δεν υπάρχει τέλος. Υπάρχει η τωρινή τούτη στιγμή, γιομάτη πίκρα, γιομάτη γλύκα, και τη χαίρουμε όλη... Η φυγή δεν είναι νίκη, τ' όνειρο είναι τεμπελιά! Μόνο το έργο μπορεί να χορτάσει την ψυχή και να σώσει τον κόσμο (Ασκητική).* Πρέπει να χτυπούμε, να χτυπούμε τη μοίρα μας, ως ν' ανοίξουμε πόρτα, να γλιτώσουμε! ...*Δε ζυγιάζω, δε μετρώ, δε βολεύομαι! Ακολουθώ το βαθύ μου χτυποκάρδι (Αναφορά στον Γκρέκο).* Γι αυτόν τον παληκαρίσιο αγώνα, ο τότε Υπουργός Παιδείας Γεροκωστόπουλος, ετοποθέτησε το Ν Καζαντζάκη στους αθανάτους της ποιήσεως, στον επικήδειο λόγο του για τον Ν Καζαντζάκη. Είχε πει πως «το ποιητικό ιδεώδες του, χάριν του οποίου ουδέποτε εδέχθη να συνθηκολογήσει, το υπηρέτησε με ασκητισμό πρωτοφανή, με εμμονή και πείσμα...

Υμνησε την κρητική παλικαριά και την προέβαλε διεθνώς ως πρότυπο γενναιότητας και αρετής».

Η ηθική, και μάλιστα η περιβαλλοντική ηθική, σε μια παιδαγωγική αναζήτηση της αειφόρου σχολικής ηγεσίας με αξιοπρέπεια και ευθύνη στα σχολεία της Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης, αναζήτησε στο έργο του Ν Καζαντζάκη τα βασικά συστατικά της δικαιοσύνης, το σεβασμό στα στοιχειώδη ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες τα οποία συμβάλουν σε μια επαρκή αντίληψη της ηθικής συμπεριφοράς, η οποία επιζητείται, απαιτείται και τίθεται υπό συζήτηση πολύ συχνά πλέον στα σχολεία (Βιρβιδάκης, 2009). Οι αξίες που διδάσκονται στα σχολεία μέσα από όλα τα διδακτικά αντικείμενα συγκλίνουν στην αξιοπρέπεια και το χρέος του ανθρώπου απέναντι στις τωρινές και μελλοντικές γενιές και ιδίως στα χρόνια αυτά της κρίσης που βιώνουμε παγκοσμίως. «Είναι υποχρέωση κάθε ανθρώπου, να επιστρέφει στον κόσμο τουλάχιστον το ισότιμο αυτού που του έχει αφαιρέσει» (Αϊνστάιν). Ο Ν Καζαντζάκης, ένας άνθρωπος με πάθος για τον άνθρωπο, αρνητής και οχτρός του άδικου κατά τον Αλέκο Ανδρικήκη (2007), στην ομιλία του κατά την παραλαβή του Παγκόσμιου Βραβείου Ειρήνης στη Βιέννη το 1956 είπε πως οι Κινέζοι έχουν μια κατάρα που φαινομενικά είναι παράξενη: «Την κατάρα μου νάχεις και να γεννηθείς σε μιαν ενδιαφέρουσα εποχή». *Γεννηθήκαμε σε μιαν ενδιαφέρουσα εποχή. Ένας κόσμος τρεκλίζει να πέσει, ένας άλλος ανυψώνεται. Οι μορφές της καταστροφής και της ανοικοδόμησης ρέουν γύρω μας αναρίθμητες. Να γιατί η ευθύνη του ανθρώπου σήμερα είναι μεγάλη, ξέρει τώρα πια πως κάθε του πράξη μπορεί νάχει αντίκτυπο στην ανθρώπινη μοίρα ξέρει πως οι άνθρωποι, όλοι οι άνθρωποι, άσπροι, μαύροι, είναι ένα στην άκρα του κόσμου, ένας να πεινάει, εμείς φταίμε. Δεν μπορούμε νάμαστε λεύτεροι αν ένας στην άκρα του κόσμου παραμένει ακόμα σκλάβος.*

Το 2009 είχε χαρακτηριστεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως Έτος Δημιουργικότητας και Καινοτομίας με στόχο να προωθηθούν παντού η δημιουργικότητα και η καινοτομία, στρατηγικοί στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το 2020. Καινοτόμες εκπαιδευτικές τεχνικές, μεθοδολογίες και στρατηγικές εμφανίζονται όλο και συχνότερα στα σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα και στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών. Οι εκπαιδευτικοί μετέχουν σε επιμορφώσεις ώστε να μπορούν με αποτελεσματικότερο τρόπο να μεταφέρουν τη νέα γνώση στους όλο και πιο απαιτητικούς μαθητές τους. Τα προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων δομούνται σε τρία επίπεδα, στο γνωστικό με τη θεωρητική κατάρτιση των υποκειμένων, στο επίπεδο της ανάπτυξης των δεξιοτήτων με την πρακτική άσκηση και στο επίπεδο της αλλαγής στάσεων, αξιών, νοοτροπιών με το συνδυασμό διαφόρων μεθόδων και πρακτικών (Καψάλης & Παπασταμάτης, 2000). Μέσα στις ομάδες, οι ρόλοι εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων εναλλάσσονται. Καθένας καταθέτει προσωπική εμπειρία, βιώματα και ψυχή στην ανάπτυξη των θεμάτων που πραγματεύεται κάθε φορά η ομάδα. Μια τέτοια καινοτόμος διδακτική τεχνική, το Θεατρικό Αναλόγιο αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης Εκπαιδευτικών με θέμα «Αειφόρος Σχολική Ηγεσία: Αξιοπρέπεια και Ευθύνη» που πραγματοποιήθηκε το Δεκέμβριο του 2014 στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ανωγείων.

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στο θέατρο, όπως και στη διδασκαλία, αναπτύσσεται μια ιδιόζουσα επικοινωνιακή σχέση μεταξύ των ηθοποιών στη σκηνή και των θεατών στην πλατεία, του καθηγητή και των μαθητών του, εξαιτίας της οποίας ο παιδευτικός ρόλος του, ταυτόχρονα με τον κοινωνικό και ψυχαγωγικό, αναδειχνεται σε πρωταρχικό. Η ανάληψη του ρόλου και η δημιουργία ευθύνης απέναντι στην αντιμετώπισή του, ανάγει τον «ήρωα» που υποδύεται ο μαθητής-ηθοποιός σε πρότυπο συμπεριφοράς, που ξεφεύγει από τη διάσταση του θεατρικού και νοηματοδοτεί το πραγματικό, παρεμβαίνοντας διορθωτικά στην αντικειμενική πραγματικότητα αυτού που τον ενσαρκώνει (Schaeffer 1975, στο Γραμματάς, 2007). Η θεατρική εκπαιδευτική διαδικασία

γίνεται ακόμα πιο σημαντική αφού η παραγωγή πρωτότυπου κειμένου, με τη συλλογική συμμετοχή της ομάδας, ενισχύει και εμπλουτίζει το περιεχόμενο και τους διδακτικούς στόχους της διδακτικής παρέμβασης (Παπαδόπουλος 2007).

Το Θεατρικό Αναλόγιο πρόκειται για μορφή σκηνικής απόδοσης λογοτεχνικών και θεατρικών κειμένων αλλά και άλλου περιεχομένου, συνενώνοντας στοιχεία λογοτεχνικότητας και θεατρικότητας, σε μια ιδιόζουσα συνθήκη, που κινείται στο μεταίχμιο της έντεχνης λεκτικής και της περιστασιακής επικοινωνίας (ΠΙ, 2000; Γραμματάς, 2008). Χωρίς να είναι θεατρική παράσταση, έχει μεγάλη δόση θεατρικότητας δίνοντας προβάδισμα στο λόγο (Πολύμερου, 2003). Μπορεί να αξιοποιηθεί στην τάξη, στο πλαίσιο αφιερώματος σε συγκεκριμένους συγγραφείς, στη μελέτη και κατανόηση ειδικά επιλεγμένων κειμένων ή να ενταχθεί σε ένα ευρύτερο θέμα μελέτης. Τα κείμενα που επιλέχθηκαν για να αναγνωστούν στο Θεατρικό Αναλόγιο με τίτλο «...Με Ευθύνη και Χρέος...» βασισμένο στο έργο του Ν Καζαντζάκη στόχευσαν να συγκεντρώσουν και να νηματοδοτήσουν όλο τον αγώνα των εκπαιδευτικών για την πρόοδο της κοινωνίας, της ανθρωπότητας.

Το Αναλόγιο είχε διάρκεια μιας ώρας. Πριν την παρουσίαση του θεατρικού αναλογίου, είχε προηγηθεί η ανάλυση και κατανόηση των επιλεγμένων κειμένων, η επιλογή των αποσπασμάτων που έλαβαν ορισμένοι συμμετέχοντες, ενώ άλλοι ήλθαν πρώτη φορά με τα αποσπάσματα που ανάγνωσαν την ώρα πραγματοποίησης του Θεατρικού Αναλογίου. Για την πληρέστερη κατανόηση των κειμένων, είχαν αποσταλεί διάφορα κείμενα, παρουσιάσεις Power Point, Videos, μουσικά αποσπάσματα από πριν στα μαίλς των συμμετεχόντων, τα οποία τους προϋπέδειξαν για το επρόκειτο να ακολουθήσει, για το περιεχόμενο και τους στόχους της διαδικασίας που θα ακολουθούσε. Η έκφραση των συμμετεχόντων στη θεατρική πράξη γίνεται, μέσα από τα κείμενα, με τρόπο ευχάριστο και καλλιτεχνικό (Πολύμερου, 2003). Όπως και στην απαγγελία, η έμφαση δίνεται στην εκφορά του λόγου, αλλά είναι σημαντικό και το στήσιμο του σώματος για τη σωματική εκφραστικότητα (ΠΙ, 2000). Περίπου 40 εκπαιδευτικοί, σε μια μεγάλη σκάλα. Διάβασαν ισάριθμα αποσπάσματα από το έργο του Ν Καζαντζάκη (Ομάδα Α) και μελετητών του έργου του Ν Καζαντζάκη (Ομάδα Β). Δημιουργήσαμε υποβλητική ατμόσφαιρα μέσα από ήχους αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων, απλών στην κατασκευή, με αρμονικά ακούσματα που ακολουθούσαν τους βιολογικούς, ήχους, τους ήχους της ανθρώπινης καρδιάς. Με μουσικά όργανα κατασκευασμένα από φυσικά υλικά, όπως το καλάμι της βροχής και το ξυλόφωνο, παίζοντας με συγκεκριμένο ρυθμό, χαλαρώσαμε και μεταφερθήκαμε στην άλλη πραγματικότητα. Υποβληθήκαμε σε μια διαδικασία εσωτερίκευσης, να νιώσουμε τα μηνύματα αυτών που διαβάζαμε με άλλο τρόπο.

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Τα αποσπάσματα από το έργο του Ν Καζαντζάκη τα οποία διαβάστηκαν στο Θεατρικό Αναλόγιο αναφερόταν σε θέματα, ευθύνης, χρέους, καθήκοντος, αρετής και αξιοπρέπειας, θέματα με τα οποία καταπιάστηκαν οι συμμετέχοντες τις τρεις μέρες της Συνδιάσκεψης. «Όταν αξιώνεις ευθύνες από τους άλλους, πρέπει ν' αποδέχεσαι τις δικές σου» (Σόλωνας). «Δεν υπάρχει στιγμή χωρίς κάποιο καθήκον» (Κικέρων). «Η εμμονή στο καθήκον αποτελεί την επίτευξη της τελειότητας του ανθρώπου» (Κομφούκιος). «Η μεγαλύτερη ευτυχία είναι η εκπλήρωση του καθήκοντος» (Σοφοκλής). «Είναι καλύτερα, και μάλιστα είναι καθήκον μας, να απορρίπτουμε ό,τι βρίσκεται κοντά και μας επηρεάζει, προκειμένου να υπερασπίσουμε την αλήθεια, ιδιαίτερα εμείς που είμαστε φιλόσοφοι ή εραστές της σοφίας. Διότι, αν και τα δύο είναι πολύτιμα, έχουμε καθήκον να τιμούμε την αλήθεια, περισσότερο κι από τους φίλους μας» (Αριστοτέλης). «Να είσαι δίκαιος είναι καθήκον, να είσαι αγαθός είναι αρετή» (Ουγκώ). «Η αξιοπρέπεια είναι αβρά και ευπρεπής υπερηφάνεια» (Αριστοτέλης), «είναι ευγένεια» (Σωκράτης).

Παρακάτω σταχυολογούνται ορισμένα ρητά του Ν. Καζαντζάκη που ακούστηκαν στο Αναλόγιο:

Να αγαπάς την ευθύνη. Να λες: εγώ, εγώ μοναχός μου έχω χρέος να σώσω τον κόσμο. Κι αν δε σωθεί εγώ θα φταίω.

Έχεις ευθύνη. Δεν κυβερνάς πια μονάχα τη μικρή ασήμαντη ύπαρξή σου. Είσαι μια ζαριά όπου για μια στιγμή παίζεται η μοίρα του σογιού σου

Να πεθαίνεις κάθε μέρα. Να γεννιέσαι κάθε μέρα. Ν' αρνιέσαι ό,τι έχεις κάθε μέρα.

Να 'σαι ανήσυχος, αφχαρίστητος, απροσάρμοστος πάντα. Όταν μια συνήθεια καταντήσει βολική, να τη συντρίβεις. Η μεγαλύτερη αμαρτία είναι η ευχαρίστηση.

Νίκησε το στερνό, τον πιο μεγάλο πειρασμό, την ελπίδα. Τούτο είναι το τρίτο χρέος.

Η ανώτατη αρετή δεν είναι νά'σαι ελεύτερος, παρά να μάχεσαι για ελευτερία.

Πειθαρχία, να η ανώτατη αρετή.

Για ένα ήμουν σε όλη μου τη ζωή βέβαιος : πως ένας δρόμος, ένας μονάχα οδηγάει στο Θεό, ο ανήφορος. Ποτέ ο κατήφορος, ποτέ ο δρόμος ο στρωτός, ο ανήφορος μονάχα.

Δεν έχουμε παρά μια μονάχα στιγμή στη διάθεσή μας. Ας κάνουμε τη στιγμή αυτή αιωνιότητα. Άλλη αθανασία δεν υπάρχει.

Χαρά στο νέο που θαρρεί πως έχει χρέος να ξαναδημιουργήσει τον κόσμο, να τον κάμει πιο σύμφωνο με την αρετή και τη δικαιοσύνη, πιο σύμφωνο με την καρδιά του, αλίμονο σε όποιον αρχίζει τη ζωή του χωρίς παραφροσύνη.

Ποτέ μην αναγνωρίζεις τα σύνορα του ανθρώπου! Να σπας τα σύνορα! Ν'αρνιέσαι ό,τι θωρούν τα μάτια σου. Να πεθαίνεις και να λες: Θάνατος δεν υπάρχει!

Η καρδιά του ανθρώπου είναι ένα κουβάρι κάμπιες - φύσηξε, Χριστέ μου, να γίνουν πεταλούδες!

Μέσα από αυτή τη δραστηριότητα, με ευχάριστη διάθεση και σοβαρό σκηνικό προβληματισμό, οι συμμετέχοντες, μέσα από τις εικόνες που δημιουργούσαν τα κείμενα, μέσα από συμβολισμούς και αλληγορίες, βοηθήθηκαν στη συνειδητοποίηση του κοινωνικού γίνεσθαι της εποχής του Ν Καζαντζάκη, στην ψυχική και πνευματική ανάταση που ωθούν οι δεύτερες και τρίτες σκέψεις στα ακούσματα των αναγνώσεων των αποσπασμάτων. Από το ίδιο κείμενο μπορεί να προκύψουν τόσες διαφορετικές μορφές σκηνικής επένδυσης του κειμένου ή έμπνευσης της σκηνής όσοι και οι σκηνοθέτες που καταπιάνονται μαζί του. Είναι το μεταίχμιο του θεάτρου μεταξύ κειμενικής και σκηνικής κατάστασης, πριν από το στάδιο δηλαδή κατά το οποίο το κείμενο αποκτά έναν χωρικό σκελετό και στη συνέχεια ντύνει ή ντύνεται τεχνικά, ιδεολογικά και εικαστικά στη σκηνή, ανάλογα με την πρόθεση και την αντίληψη του εκάστοτε σκηνοθέτη (Νικάκη, 2008).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σύμφωνα με τη Χάρτα της Γης (Earth Charter, 2000), χρειαζόμαστε επειγόντως ένα κοινό όραμα των βασικών αξιών για να αποτελέσουν τη βάση της ηθικής του νέου κόσμου που αναδύεται. «Αν ο καθένας μας έκανε όπως μπορούσε το καλό, δεν θα υπήρχαν στον κόσμο δυστυχισμένοι» (Γρηγόριος Ε). Στο μήνυμα που απηύθυνε ο Νίκος Καζαντζάκης στις 18 Ιουλίου 1946 από το BBC στο Λονδίνο προς τους διανοούμενους όλου του κόσμου, το οποίο δημοσιεύτηκε στο περιοδικό "Life and Letters", Λονδίνο, αριθ. 109, Σεπτέμβριος 1946 (Ανεμογιάννης, 2000) είτε πως η στιγμή, που περνάει τώρα η ανθρωπότητα, είναι κρίσιμη κι ο κόσμος πια αποτελεί ένα τόσο ενιαίο οργανισμό, που δε μπορεί ένας λαός να σωθεί, αν δε σωθούν όλοι κι αν ένας λαός χαθεί, μπορεί να παρασύρει στο χαμό κι όλους τους άλλους. Πέρασε για πάντα η εποχή, που ένας λαός μπορούσε ν' απομονωθεί και να σωθεί ή να χαθεί μονάχος. Γι' αυτό, μιλώντας στους ανθρώπους της ράτσας σου σήμερα, νιώθεις πως μιλάς σε όλες τις ανθρωπίνες ράτσες μαζί... Όλοι αόριστα νιώθουμε πως κάποιος κίντυνος μεγάλος

απειλεί το σημερινό πολιτισμό. Να δούμε τον κίνδυνο τούτον κατάματα, χωρίς τρόμο, αυτός είναι ο μοναδικός δρόμος να τον νικήσουμε. Είναι πλέον κατανοητό πως η Εκπαίδευση, το τμήμα της κοινωνικής ζωής που βρίσκεται μπροστά και καθοδηγεί όλα τα υπόλοιπα, έχει και την πιο μεγάλη ανάγκη προώθησης της δημιουργικότητας και της καινοτομίας, για το μέλλον της Ευρώπης και του πλανήτη. Χρειάζεται τέχνη και μαεστρία για να μεταφερθεί η γνώση και η εμπειρία από τον ένα εκπαιδευτικό στον άλλο, αλλά πιο δύσκολα από τους εκπαιδευτικούς στα παιδιά. Ο ιδανικός δάσκαλος είναι εκείνος που γίνεται γέφυρα για να περάσει αντίπερα ο μαθητής του. Και όταν πια του διευκολύνει το πέρασμα, αφήνεται χαρούμενος να γκρεμιστεί, ενθαρρύνοντας το μαθητή του να φτιάξει τις δικές του γέφυρες (Αναφορά στον Γκρέκο). Σε μια επιστολή του προς τη Γαλάτια Καζαντζάκη έγραφε ' αρχίσω να εχτελώ ένα παλιό μου σχέδιο: να γράψω μια σειρά βιβλία για τα παιδιά της ερχόμενης κοινωνίας. Πρέπει να μαστε έτοιμοι... τους τελευταίους μήνες το μυαλό μου πήρε μια σίγουρη αποφασιστική διέφθυνση: από τις μυστικές, γόνιμες θεωρίες όπου ως τώρα η ψυχή μου χότραινε, βλέπω καθαρότατα την εποχή μου τώρα και το χρέος μου. Η καταστροφή, η καταστροφή, η καταστροφή! Όλη αυτή η σημερινή αθλιότητα και ατιμία πρέπει να πέσει.... Αν σε κανένα μέρος του κόσμου με αφήναν, το πρώτο έργο που θα άρχιζα θάτανε να ιδρύσω ένα σχολιό... Να τους μάθω γιατί πρέπει να γίνουν καλοί δάσκαλοι, καλοί επιστήμονες, καλοί και γόνιμοι πατέρες. Να τους μάθω πως πρέπει να διαβάζουν ένα ποίημα, πως πρέπει να θωρούν τα' άστρα, τα ζώα, τους ανθρώπους, τις ιδέες. Αν το σχολιό κατορθώσει να συνηθίσει τα παιδιά ν' αγαπούν την αλήθεια, την ομορφιά, την ηθική, τότε η κοινωνία και το έθνος προσδεύουν και μεγαλώνονται. Το σχολιό είναι η ρίζα κάθε Καλού και κάθε Κακού. Στα χέρια του δασκάλου βρίσκεται το μέλλον της Φυλής.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Earth Charter (2000) Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.earthcharter.org>, ανασύρθηκε στις 09/03/08

Ανδρική Α. (2007). 50 χρόνια από τότε που ο Καζαντζάκης σταμάτησε να γράφει, στο Επετειακό Αφιέρωμα «Νίκος Καζαντζάκης 50 χρόνια από το θάνατό του» της εφημερίδας ΠΑΤΡΙΣ φύλλο της 26/10/2007

Βιρβιδάκης Σ., Καρασμάνης Β., Τουρνά Χ. (2009). Αρχές Φιλοσοφίας, Β τάξη Γενικού Λυκείου Θεωρητική Κατεύθυνση, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα

Γεροκωστόπουλος Γ. (1957). Επικήδειος λόγος του Γεροκωστόπουλου Υπουργού Παιδείας στην Κηδεία του Ν Καζαντζάκη, στο Επετειακό Αφιέρωμα «Νίκος Καζαντζάκης 50 χρόνια από το θάνατό του» της εφημερίδας ΠΑΤΡΙΣ φύλλο 26/10/2007

Ευρωπαϊκή Ένωση (2000) Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ISSN 12485381, μετάφραση στα ελληνικά ISBN284400-361-3, εκτύπωση Imprimerie Nationale, Νίκαια Γαλλίας

Καψάλης Αχιλ. & Παπασταμάτης Αδαμ., (2000) Εκπαίδευση Ενηλίκων, τεύχος Β, Διδακτική Ενηλίκων, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Θεσσαλονίκη

Νικάκη Μ. (2008). Θεατρικό Αναλόγιο, διαθέσιμο στον ιστότοπο <http://www.theaterinfo.gr/theatreplays/theatrecriticism/2008/theatrikoanalogio/index.htm>

Παπαδόπουλος Σ. (2007). Με τη γλώσσα του θεάτρου. Η διερευνητική δραματοποίηση στη διδασκαλία της γλώσσας, Αθήνα, Κέδρος σειρά «Γλώσσα και Επικοινωνία»

ΠΙ, (2010). Οδηγός εκπαιδευτικού για το Θέατρο. Οδηγός για Θεατρική Αγωγή Δημοτικού-Γυμνασίου [Στο Πλαίσιο των δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας για όλες τις βαθμίδες της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης], Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπουργείο Παιδείας και Διά Βίου Μάθησης:2.3, διαθέσιμο στον ιστότοπο <http://digitalschool.minedu.gov.gr/info/newps/.pdf>

Πολύμερου, Π. (2003). Θεατρικό αναλόγιο: μια παλιά “θεατρική” συνταγή για την παρουσίαση των ‘πάντων’. Στο: Το θέατρο στην εκπαίδευση: Χτίζοντας γέφυρες, Πρακτικά συνδιάσκεψης, Ιανουάριος 2003 (σ. 165-168). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Φλογαΐτη Ε. (2006) Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2η έκδοση